

Блок 3. Україна в умовах незалежності

Урок 34. Соціальні, демографічні та екологічні проблеми незалежної України

Історія України • ПМ • I курс • 1 година

Головна думка

Незалежна Україна успадкувала складні соціальні, демографічні й екологічні проблеми. Економічна криза 1990-х, міграція, старіння населення, наслідки Чорнобиля і промислове забруднення впливали на якість життя громадян.

На уроці потрібно зрозуміти	Після уроку студент/студентка зможе
соціальні наслідки економічної кризи; демографічна криза і міграція; урбанізація і регіональні відмінності; екологічна спадщина СРСР.	пояснювати ключові поняття; називати основні дати; аналізувати причини й наслідки; робити короткий історичний висновок.

Дата	Що запам'ятати
1986	Чорнобильська катастрофа.
1990-ті	падіння рівня життя і трудова міграція.
1991-2001	скорочення населення України.

Матеріал подано як готовий конспект-презентацію: його можна показувати на екрані або роздати студентам для самостійного опрацювання.

1. Карта уроку: логіка вивчення теми

Крок	Питання уроку	Що потрібно запам'ятати
1	Соціальні наслідки економічної кризи	причини → перебіг → наслідки → значення
2	Демографічна криза і міграція	причини → перебіг → наслідки → значення
3	Урбанізація і регіональні відмінності	причини → перебіг → наслідки → значення
4	Екологічна спадщина срср	причини → перебіг → наслідки → значення
5	Чорнобиль та екологічна безпека	причини → перебіг → наслідки → значення

Проблемне питання

Яке значення мала тема «Соціальні, демографічні та екологічні проблеми незалежної України» для розвитку українського суспільства, державності або національної ідеї?

Поняття	Навіщо потрібне на уроці
Демографія	допомагає точно пояснити явище: наука про населення, його чисельність, склад і рух.
Міграція	допомагає точно пояснити явище: переміщення людей між регіонами або країнами.
Екологічна безпека	допомагає точно пояснити явище: стан захищеності людей і природи від екологічних загроз.

2. Історичний контекст

Тема уроку розкриває один із ключових етапів історії України: соціальні, демографічні та екологічні проблеми незалежної України.

Щоб зрозуміти цей матеріал, важливо бачити зв'язок між політичними рішеннями, соціальними змінами, культурою та повсякденним життям людей.

Матеріал подано як конспект-презентацію: визначення, дати, таблиці й схеми можна використовувати для пояснення і

самостійного опрацювання.

Історичний фактор	Що він змінює	На що звернути увагу
Соціальні наслідки економічної кризи	впливає на владу, суспільство, культуру або економіку	які групи виграли, які втратили, які наслідки залишилися
Демографічна криза і міграція	впливає на владу, суспільство, культуру або економіку	які групи виграли, які втратили, які наслідки залишилися
Урбанізація і регіональні відмінності	впливає на владу, суспільство, культуру або економіку	які групи виграли, які втратили, які наслідки залишилися
Екологічна спадщина срср	впливає на владу, суспільство, культуру або економіку	які групи виграли, які втратили, які наслідки залишилися

Алгоритм аналізу

1) Назвіть явище. 2) Вкажіть час і місце. 3) Поясніть причини. 4) Назвіть учасників. 5) Сформулюйте наслідки для українського суспільства.

3. Основний зміст теми

Пункт	Пояснення
Соціальна криза	Безробіття, бідність, затримки зарплат і пенсій стали болючими наслідками 1990-х.
Демографічний спад	Низька народжуваність, смертність і міграція скорочували населення.
Трудова міграція	Мільйони українців шукали роботу за кордоном або в інших регіонах.
Екологічна спадщина	Промислові райони мали високий рівень забруднення повітря, води і ґрунтів.
Чорнобиль	Залишив медичні, соціальні, екологічні й психологічні наслідки.

Проміжний висновок

Історичні події не існують окремо: економіка, влада, культура, війни, соціальні групи й міжнародна ситуація взаємно впливають одна на одну.

Типова помилка

Не зводьте відповідь до переліку дат. Історія вимагає пояснення: чому подія стала можливою, які сили діяли, кого вона посилила або послабила.

4. Причини, перебіг і наслідки

Причина / умова	Як проявлялася	Наслідок
Соціальні наслідки економічної кризи	створювала нові можливості або конфлікти для українців	впливала на політичний розвиток, культуру, права або державність
Демографічна криза і міграція	створювала нові можливості або конфлікти для українців	впливала на політичний розвиток, культуру, права або державність
Урбанізація і регіональні відмінності	створювала нові можливості або конфлікти для українців	впливала на політичний розвиток, культуру, права або державність
Екологічна спадщина срср	створювала нові можливості або конфлікти для українців	впливала на політичний розвиток, культуру, права або державність
Чорнобиль та екологічна безпека	створювала нові можливості або конфлікти для українців	впливала на політичний розвиток, культуру, права або державність

Запам'ятай формулу відповіді

Повна відповідь з історії має містити не тільки “що сталося”, а й “чому сталося”, “хто брав участь”, “чим завершилося” і “чому це важливо”.

Причини	Подія	Наслідки
передумови, суперечності, інтереси груп	конкретні рішення, війни, реформи або організації	зміни у владі, правах, культурі, території, суспільстві

5. Діячі, організації та суспільні сили

Хто / що	Роль у темі
Населення України	відчувало соціальну ціну трансформації.
Трудові мігранти	шукали заробітку через кризу ринку праці.

Хто / що	Роль у темі
Держава	мала будувати систему соціальної підтримки.
Екологи і громадські організації	порушували питання довкілля.
Ліквідатори ЧАЕС	символ ціни техногенної катастрофи.

Методична підказка

Коли називаєте історичну особу або організацію, одразу пояснюйте її дію: створив, очолив, підтримав, заборонив, реформував, проголосив, придушив.

Питання до діяча/організації	Відповідь має містити
Яку мету мав?	політичну, соціальну, культурну або військову мету
Якими методами діяв?	реформи, війна, дипломатія, пропаганда, самоорганізація
Який наслідок?	що змінилося після його/її діяльності

6. Основні поняття

Поняття	Коротке визначення
Демографія	наука про населення, його чисельність, склад і рух.
Міграція	переміщення людей між регіонами або країнами.
Екологічна безпека	стан захищеності людей і природи від екологічних загроз.
Соціальна політика	дії держави щодо освіти, медицини, пенсій, підтримки населення.

Поняття	Як використати у відповіді
Демографія	Скажіть: «Демографія - це ...», а потім наведіть приклад із теми уроку.
Міграція	Скажіть: «Міграція - це ...», а потім наведіть приклад із теми уроку.
Екологічна безпека	Скажіть: «Екологічна безпека - це ...», а потім наведіть приклад із теми уроку.

Поняття	Як використати у відповіді
Соціальна політика	Скажіть: «Соціальна політика - це ...», а потім наведіть приклад із теми уроку.

Як відповідати

Визначення потрібно не зазубрювати механічно, а пояснювати своїми словами і наводити історичний приклад із теми.

7. Основні дати

Дата / період	Подія / значення
1986	Чорнобильська катастрофа.
1990-ті	падіння рівня життя і трудова міграція.
1991-2001	скорочення населення України.
2001	перший Всеукраїнський перепис населення.
2000-ті	поступова стабілізація частини соціально-економічних показників.

Хронологічна стрічка

1986 → 1990-ті → 1991-2001 → 2001 → 2000-ті

Як вчити дати

Дати варто групувати за логікою: передумови → ключова подія → наслідки. Тоді вони не перетворюються на випадковий список.

8. Схема для розуміння

Що відбувається	Механізм	Результат
Соціальна криза	ключові дії та суперечності	історичний результат
Демографічний спад	ключові дії та суперечності	історичний результат
Трудова міграція	ключові дії та суперечності	історичний результат

Схему можна використати як план усної відповіді або як основу для короткого письмового конспекту.

Завдання	Як виконати
Перетворіть схему на текст	кожен рядок схеми запишіть як окреме речення з причинно-наслідковим зв'язком.
Додайте факт	до кожного рядка підберіть дату, особу або приклад із теми.

9. Підсумок уроку

Теза	Пояснення
1. Незалежна Україна успадкувала складні соціальні, демографічні й екологічні проблеми.	Це положення треба вміти підтвердити фактом, датою або прикладом із уроку.
2. Тему потрібно розуміти через зв'язок причин, дій учасників і наслідків.	Це положення треба вміти підтвердити фактом, датою або прикладом із уроку.
3. Для повної відповіді використовуйте поняття, дату, приклад і власний висновок.	Це положення треба вміти підтвердити фактом, датою або прикладом із уроку.

Відповідь на проблемне питання

Тема «Соціальні, демографічні та екологічні проблеми незалежної України» показує, що українська історія розвивалася через поєднання внутрішніх процесів і зовнішніх викликів. Її значення потрібно оцінювати за впливом на права людей, культуру, державність і національну ідентичність.

Для усної відповіді

Починайте з короткої тези, далі наведіть 2-3 факти, одну дату і завершіть власним історичним висновком.

10. Перевір себе

Рівень	Завдання
Базовий	Дайте визначення 3-4 основних понять уроку. Назвіть 3 ключові дати.

Рівень	Завдання
Середній	Складіть хронологічний ланцюжок подій і поясніть, чому вони пов'язані.
Достатній	Порівняйте дві сили, організації або явища з теми за критеріями: мета, методи, наслідки.
Високий	Дайте аргументовану відповідь на проблемне питання уроку. Використайте щонайменше два факти і одну дату.

Міні-тест	Варіанти відповіді
1. Найважливіше в темі - це...	А лише дата; Б причина, перебіг і наслідки; В тільки прізвища; Г випадковий факт.
2. Повна історична відповідь має містити...	А поняття, дату, приклад і висновок; Б тільки емоцію; В лише цитату; Г тільки переказ назви.
3. Історичне значення події - це...	А її вплив на подальший розвиток; Б місце на сторінці; В складність назви; Г кількість учасників.

Відповіді

1 - Б; 2 - А; 3 - А.